

Bogusław Kochaniewicz OP, *Wybrane zagadnienia z mariologii Jana Pawła II*, Niepokalanów: Wydawnictwo Ojców Franciszkanów 2007, ss. 180.

Ukazał się kolejny, szósty tom wydawanej w Niepokalanowie Biblioteki Mariologicznej. Stanowi go studium polskiego dominikanina o. Bogusława Kochaniewicza prezentujące zagadnienia z mariologii Jana Pawła II. Autor jest profesorem rzymskiego Angelicum, a także wykładowcą w Wyższym Seminarium Duchownym Ojców Dominikanów w Krakowie. Jest przedstawicielem Polski w Radzie Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej, członkiem Polskiego Towarzystwa Mariologicznego i członkiem redakcji kwartalnika mariologicznego „Salvatoris Mater” Prezentowane studium stanowi owoc kilkuletnich badań nad mariologią Jana Pawła II tego, znanego zarówno w kraju jak i poza jego granicami, polskiego mariologa. Badania te dopełniły dyskusje Autora ze studentami Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza z Akwinu w Rzymie. Część prezentowanych w omawianym opracowaniu tekstów została już wcześniej opublikowana w polskich i zagranicznych czasopismach teologicznych. Zebrane razem zostały one uzupełnione w książce o nowe przyczynki, które wydobywają kolejne istotne zagadnienia z ogromnego bogactwa nauczania maryjnego polskiego Papieża. Bardzo cennym uzupełnieniem pracy jest zebrana na

22 stronach bibliografia (zarówno książki jak i artykuły) poświęcona nauczaniu maryjnemu Jana Pawła II. Trwający proces beatyfikacyjny Jana Pawła II stwarza szczególną okazję, by raz jeszcze pochylić się nad tym dziedzictwem papieskiego nauczania, głębiej je odczytać, a przez to przyczynić się do owocniejszej jego recepcji. Taki właśnie cel, co należy na wstępie szczególnie podkreślić, przyświecał Autorowi niniejszej publikacji.

Wybrane zagadnienia z papieskiej mariologii zostały zgrupowane w prezentowanym studium w dziewięciu rozdziałach, poczynając od wskazania na źródła i inspiracje papieskiego nauczania o Matce Bożej, a na ukazaniu nowych perspektyw mariologii w ujęciu Jana Pawła II kończąc. A oto tytuły kolejnych rozdziałów: 1. Wpływ Soboru Watykańskiego II; 2. Wpływ polskiej pobożności maryjnej; 3. *Via pulchritudinis* a mariologia; 4. Wschodnie i zachodnie elementy teologii ikony; 5. Matka Odkupiciela w tajemnicy Krzyża; 6. Współodkupicielka czy Matka Odkupiciela?; 7. Maryja w tajemnicy Zmartwychwstania Chrystusa; 8. Nowe spojrzenie na modlitwę różańcową; 9. Nowe perspektywy mariologii.

Odnosząc się bardziej szczegółowo do treści zawartych w poszczególnych rozdziałach pracy, należy najpierw podkreślić wagę dwóch pierwszych rozdziałów, w których Autor wskazuje na istotne źródła papieskiej mariologii: z jednej strony jest to nauczanie II Soboru Watykańskiego, a z drugiej polska pobożność maryjna.

Gdy chodzi o maryjną inspirację Vaticanum II, to zarówno od strony treści, jak i metody dochodzi ona bardzo wyraźnie do głosu w nauczaniu Jana Pawła II o Matce Bożej. Na uwagę zasługują zwłaszcza trzy charakterystyczne perspektywy soborowe, które stanowią *proprium* papieskiej mariologii: perspektywa chrystologiczna, antropologiczna i eklezjologiczna. Fakt, że – jak podkreśla o. Kochaniewicz – Jan Paweł II jest najpierw chrystologiem, a następnie mariologiem (s. 19), jest czymś oczywistym, w pełni zrozumiałym w świetle nauczania ostatniego Soboru. To dlatego jednym z fundamentów papieskiej mariologii – jak czytamy w prezentowanym studium – jest soborowe stwierdzenie z Konstytucji *Gaudium et spes*, że „tajemnica człowieka wyjaśnia się naprawdę dopiero w tajemnicy Słowa Wcielonego” (nr 22). „Powołanie Maryi, Jej rola w Bożym planie zbawienia, Jej godność stają się dopiero zrozumiałe w tajemnicy Chrystusa” A z kolei „jedną z konsekwencji chrystocentrycznej interpretacji tajemnicy Maryi jest wniosek, że refleksja nad tajemnicą Chrystusa prowadzi do lepszego poznania tajemnicy Maryi, co można wyrazić za pomocą łacińskiego wyrażenia: *per Jesum ad Mariam*” (s. 15). Niemniej istotną dla papieskiej mariologii jest soborowa perspektywa antropologiczna, którą wyraża stwierdzenie z tej samej Konstytucji, że człowiek „nie może odnaleźć się w pełni inaczej jak tylko poprzez bezinteresowny dar z siebie samego” (nr 24). Na s. 19 prezentowanej pracy stwierdzenie to błędnie powiązane zostało z Konstytucją o Bożym Objawieniu *Dei Verbum*. To „prawo daru” związane z podkreślaną tak często, najpierw przez krakowskiego kardynała, a potem Jana Pawła II, kategorią *communio personarum* dotyczy pierwszorzędnie prawdy o Maryi, zarówno gdy chodzi o Jej odniesienie do Chrystusa jak i do Kościoła. „Jan Paweł II – podkreśla o. Kochaniewicz – wyjaśnia tajemnicę Kościoła w perspektywie historycznej i eschatologicznej. Obydwie perspektywy spotykają się w osobie Błogosławionej Dziewicy. Maryja Wniebowzięta jest wzorem do naśladowania oraz znakiem nadziei dla pielgrzymującego Ludu Bożego. Kościół,

podziwiając duchową płodność Maryi, przypomina, że źródłem jego apostołskiej płodności jest ten sam Duch, który zacienił pokorną Służebnicę Pańską” (s. 40).

W świetle tego, co zostało powiedziane, widać wyraźnie, że mariologia Jana Pawła II to twórcza kontynuacja drogi wyznaczonej przez Vaticanum II. Z drugiej zaś strony widać w niej inspirację wyływającą z „polskiej drogi maryjnej” Prezentując wpływ polskiej pobożności maryjnej na papieskie nauczanie o Matce Bożej, o. Kochaniewicz w szczególny sposób wyakcentował maryjny tytuł Matki Kościoła do uzasadnienia którego i wprowadzenia do liturgii w dużej mierze przyczynili się polscy biskupi. Także papieska teologia zawierzenia Maryi ma niewątpliwie swoją inspirację w aktach oddania się w macierzyńską niewolę miłości rozpowszechnionych w pobożności Kościoła w Polsce. Z kolei polskie doświadczenia związane z peregrynacją kopii Jasnogórskiej Ikony można odnaleźć w papieskiej refleksji dotyczącej obecności Maryi w misterium Kościoła. W tym kontekście Autor *Wybranych zagadnień z mariologii Jana Pawła II* słusznie podkreśla, „że Jan Paweł II w swoim nauczaniu przesunął akcent z obecności Maryi w Obrazie na Jej obecność w tajemnicy Kościoła” (s. 52). Wskazując na te i jeszcze inne elementy „polskiej drogi maryjnej”, wraz z refleksją teologiczną, która z nich wyrasta, można zasadnie stwierdzić, że droga ta stanowi jedno z ważnych źródeł mariologii Jana Pawła II.

Kolejne rozdziały prezentowanego studium dotyczą zagadnień teologiczno-estetycznych: chodzi tutaj konkretnie o „drogę piękną” w mariologii i teologię ikony. Jan Paweł II w swoim maryjnym nauczaniu podejmuje propozycję Pawła VI, by w refleksji maryjnej postępować nie tylko „drogą prawdy” ale także „drogą piękną” O. Kochaniewicz podkreśla, że polski Papież „koncentruje się na kontemplacji duchowego piękna Maryi, które z jednej strony kieruje człowieka do Boga, źródła duchowego piękna, z drugiej zaś staje się wzorem i zachętą dla chrześcijan w podążaniu drogą świętości” (s. 74). Prezentując z kolei wschodnie i zachodnie elementy teologii ikony, widoczne w myśli Jana Pawła II, nasz Autor podkreśla dokonanie ich syntezy w papieskim nauczaniu. Przy czym, jak zauważa o. Kochaniewicz, „Ojciec Święty przedstawia własną, interesującą interpretację ikony, dokonaną w oparciu o doktrynę maryjną Soboru Watykańskiego II. Cechą charakterystyczną tej interpretacji jest osłabienie związku Maryi z ikoną i przesunięcie punktu ciężkości na tajemnicę Kościoła” (s. 86). Dodajmy, że także z tego względu nauczanie Jana Pawła II zyskuje swój niewątpliwý walor ekumeniczny. Ta poszerzona i ubogacona przez Jana Pawła II teologia ikony może odegrać doniosłą rolę w procesie jednoczenia się Kościołów Wschodu i Zachodu.

Następne trzy rozdziały pracy o. Kochaniewicza koncentrują się na udziale Maryi w misterium odkupienia. Najpierw zostało omówione zagadnienie udziału Matki Odkupiciela w tajemnicy Krzyża, który to temat zajmuje istotne miejsce w nauczaniu maryjnym Jana Pawła II, głównie w encyklice *Redemptoris Mater* i *Katechezach maryjnych*. W omawianym studium odnajdujemy charakterystyczną historiozbowczą przestrzeń udziału Maryi w misterium Krzyża od „zapowiedzi Symeona” do więzi Maryi z Eucharystią. Nasz Autor podkreśla, że papieska refleksja nad obecnością Maryi w tajemnicy Krzyża zawiera wątki nowe i oryginalne. „Jednym z nich – jak czytamy w prezentowanym studium – jest temat maryjnego zawierzenia. Następca św. Piotra, interpretując słowa Jezusa wypowiedziane z wysokości Krzyża do swojej

Matki, podkreślił, że początek tego zawierzenia znajduje się w Chrystusie oraz że przyjęcie Maryi przez Jana było realizacją słów umierającego Zbawiciela. Odczytując w ten sposób słowa Janowej perykopy, Jan Paweł II dokonał reinterpretacji aktu zawierzenia św. Ludwika Grigniona de Montfort, prezentując go w nowej perspektywie” (s. 102). W powyższy krąg zagadnień wpisuje się także kolejny rozdział zatytułowany „Współodkupicielka czy Matka Odkupiciela?” O. Kochaniewicz ustosunkował się w nim, w kontekście nauczania II Soboru Watykańskiego i Jana Pawła II, do współczesnych dążeń zmierzających do ogłoszenia nowego dogmatu maryjnego o Maryi Współodkupielce, Pośredniczce wszystkich łask, Orędowniczce Ludu Bożego. Na zakończenie gruntownej analizy nasz Autor wnioskuje: „Dokonana analiza nauki o Matce Bożej zawartej w wypowiedziach Jana Pawła II pozwala stwierdzić, że papież ani razu nie wspomina o nowym dogmacie ani o konieczności jego ogłoszenia [...] Powoływanie się zwolenników nowego dogmatu na autorytet Jana Pawła II ujawnia nieznamość papieskiej mariologii oraz instrumentalne postępowanie się wypowiedziami papieża. Jest próbą reinterpretacji papieskiej nauki o Matce Bożej w świetle przedsoborowej teologii. Tego rodzaju próby muszą się spotkać ze sprzeciwem środowisk teologicznych” (s. 120-121). Omawiany krąg zagadnień mariologii i Jana Pawła II zamyka temat Maryi w tajemnicy zmartwychwstania Chrystusa. O. Kochaniewicz uznał go słusznie za oryginalny temat pism Jana Pawła II, podkreślając jego związek z tradycją wschodnią, a z tej racji dostrzegając w nim kolejny wymiar ekumenicznego charakteru papieskiego nauczania o Matce Bożej. Nasz Autor za Janem Pawłem II argumentuje, że „trudno przypuszczać, aby Jezus, który objawił się niewiastom, a następnie swoim uczniom, nie spotkał się ze swoją Matką po Zmartwychwstaniu. Jej nieobecność w grupie niewiast udających się do grobu zdaje się to potwierdzać” (s. 123). W omawianym rozdziale prezentowanego studium ukazane również zostało zagadnienie śmierci Maryi. „Jan Paweł II – czytamy – po raz pierwszy od ogłoszenia dogmatu [Wniebowzięcia] podejmuje zagadnienie śmierci Maryi, prezentując je w świetle Chrystusowego Zmartwychwstania. Jak zauważa, Wniebowzięcie Błogosławionej Dziewicy jest przedłużeniem Paschy Chrystusa. Brak wzmianki o śmierci Maryi w definicji dogmatycznej nie oznacza zanegowania tej prawdy” (s. 124). W nauczaniu Jana Pawła II można również odnaleźć nową interpretację prawdy o królewskości Maryi, która nie jest postrzegana jako przywilej, lecz jako posługa na rzecz uczniów Chrystusa. Możemy mówić zatem o papieskiej reinterpretacji tego przywileju w perspektywie antropologicznej.

Wśród wybranych zagadnień z mariologii Jana Pawła II, które prezentuje w swoim studium o. Kochaniewicz, nie zabrakło również tematu dotyczącego modlitwy różańcowej. Nasz Autor ukazał w nim, w oparciu o List apostolski *Rosarium Virginis Mariae*, nowe spojrzenie Papieża na tę modlitwę. Podkreślił głównie chrystocentryzm modlitwy różańcowej, jej kontemplacyjny a zarazem egzystencjalny charakter. Zaakcentowany został także ewangelizacyjny i antropologiczny wymiar różańca. Nie zostały oczywiście pominięte nowe propozycje dotyczące różańca: nowe tajemnice światła, nowy podział tygodniowy tajemnic różańcowych, a także inne propozycje pastoralne zawarte w Liście o różańcu. Wszystko to pozwala ostatecznie postrzegać modlitwę różańcową jako kontemplację oblicza Chrystusa w towarzystwie Maryi.

Bardzo cenne opracowanie o. Kochaniewicza zamyka rozdział na temat nowych perspektyw mariologii, które możemy odnaleźć w nauczaniu Jana Pawła II. Jeszcze raz została tutaj przywołana najpierw perspektywa soborowa, czyli organiczna więź papieskiego nauczania o Matce Bożej z doktryną Soboru Watykańskiego II, który ukazał Maryję w tajemnicy Chrystusa i Kościoła. Kolejną istotną perspektywą mariologii Jana Pawła II jest jej interdyscyplinarność. „Papieska mariologia – podkreśla o. Kochaniewicz – ujawnia liczne powiązania z chrystologią, eklezjologią, pneumatologią, antropologią i teologią moralną. Tego typu interdyscyplinarne ujęcie ubogaca traktat, ukazując niejednokrotnie nowe, mało przebadane do tej pory zagadnienia” (s. 145). Kolejne perspektywy, które zasługują na miano nowych w mariologii, zwłaszcza gdy chodzi o nauczanie papieskie, to perspektywa ekumeniczna, a także perspektywa antropologiczna. W odniesieniu do pierwszej z nich znaczącym i symbolicznym stał się, jak wiadomo, występujący w encyklice *Redemptoris Mater* motyw dwóch płuc, wschodniego i zachodniego, którymi powinien oddychać Kościół (nr 34). „Ekumeniczna troska Jana Pawła II – stwierdza nasz Autor – wyrażająca się w otwarciu na wschodnią tradycję, w mocno zaakcentowanym fundamencie chrystocentrycznym, w bogactwie biblijnych cytatów sprawia, że jego mariologia staje się jasna, bardziej zrozumiała i łatwiejsza do zaakceptowania przez chrześcijan odłączonych” (s. 148). Z kolei, jak czytamy nieco dalej w opracowaniu o. Kochaniewicza, „mocno zaakcentowana perspektywa antropologiczna pozwoliła Papieżowi ukazać postać Matki Pana jako wzór dla współczesnego chrześcijanina. Analizowane dokumenty ukazują Maryję jako wzór wiary, wzór przyjmowania Słowa Bożego, wzór ufności pokładanej w Bogu, wzór uczestnictwa w dziele zbawczym Chrystusa, wzór matki, dziewicy i oblubienicy” (tamże). Maryjne nauczanie Jana Pawła II ukazuje też nowe oryginalne wątki w wykładzie dogmatów maryjnych: Niepokalanego Poczęcia, Bożego macierzyństwa czy Wniebowzięcia. Polski Papież ubogacił także bardzo znacząco krąg pobożności i duchowości maryjnej. To On właściwie wprowadził do słownika teologicznego nowe pojęcie „duchowość maryjna”. To również Jan Paweł II pogłębił temat obecności Maryi i odwołał się w wykładzie mariologii do kategorii osób i wspólnot chrześcijańskich. Wreszcie w Janie Pawle II należy uznać tego papieża, który rozwinął bardzo istotną tematykę zawierzenia Matce Bożej, a także dokonał odnowy modlitwy różańcowej.

Te ukazane w opracowaniu polskiego Dominikanina istotne wątki mariologii Jana Pawła II, które zostały przywołane w powyższej syntetycznej prezentacji kolejnych rozdziałów studium, w pełni uzasadniają jego dwie końcowe konstatacje. O. Kochaniewicz stwierdza: „Uwagę badacza przykuwa interdyscyplinarny wymiar nauczania papieża Wojtyły. Dzięki nowym i oryginalnym tematom mariologia Jana Pawła II przedstawia wiele interesujących kwestii, które do tej pory nie były poruszane” (s. 157). A nieco dalej dodaje: „Analiza wypowiedzi Jana Pawła II pozwala zauważyć, że nauczanie o Matce Bożej wynika z jego duszpasterskiej troski o wiernych. Nie zamyka się w kręgu teoretycznych dywagacji, lecz znając problemy współczesnego człowieka usiłuje wskazać sposób ich rozwiązania” (s. 158).

Podsumowując niniejszą prezentację studium mariologicznego o. Bogusława Kochaniewicza należy podkreślić jego niezaprzeczalny wkład, gdy chodzi o literaturę teologiczną na forum międzynarodowym, w syntetyczne i pogłębione odczytanie maryjnego nauczania Sługi Bożego Jana Pawła II. Jakkolwiek są to tylko „wybrane

zagadnienia” z mariologii Jana Pawła II, to jednak wyłania się z nich w miarę całościowy obraz tej mariologii. W tym miejscu warto może dodać, że obraz ten byłby jeszcze bardziej pełny gdyby dołączyć na przykład takie zagadnienia, jak Trójca Święta a Maryja, czy też Duch Święty a Maryja. To ostatnie zagadnienie pojawiło się w omawianej pracy, ale tylko w wąskim zakresie, jako ilustracja interdyscyplinarnej perspektywy mariologii Jana Pawła II. Praca zyskałaby także jeszcze większą przejrzystość, gdyby usunąć z niej pewne, co prawda nieliczne, powtórzenia, które się pojawiają w opracowaniach będących zbiorem wydanych wcześniej osobno tekstów. Polski Czytelnik byłby też z pewnością jeszcze bardziej zadowolony, gdyby w przypisach znalazł odnośniki do niektórych polskich wydawnictw tekstów Kard. Wojtyły – Jana Pawła II, jak np. studium *U podstaw odnowy*. Te drobne uwagi, jakie nasuwają się po lekturze opracowania o. Kochaniewicza, nie umniejszają w niczym ogromu pracy Autora i – podkreślmy to jeszcze raz – jego wkładu w dzieło recepcji przez Kościół maryjnego nauczania Jana Pawła II.

Na zakończenie słowa wstępnego do swojego studium o. Kochaniewicz napisał: „Należy żywić nadzieję, że pozycja, którą oddajemy do rąk Czytelników, stanie się cenną zachętą do kontynuowania badań nad doktryną maryjną Jana Pawła II” (s. 11). Istotnie, należy kontynuować badania nad ogromnym dziedzictwem maryjnego nauczania polskiego Papieża. Dotyczy to niewątpliwie Kościoła w wymiarze powszechnym, a także – i to może w szczególny sposób – Kościoła na ojczystej ziemi Jana Pawła II. To papieskie nauczanie Sługi Bożego może bowiem nam pomóc we właściwym odczytaniu i rozwijaniu „polskiej drogi maryjnej”

Ks. dr Teofil Siudy
Polskie Towarzystwo Mariologiczne